

विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, वयतमाळ
वाशिम व वर्धा या आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेल्या
जिल्ह्यातील ६०,००० शेतक-यांसाठी जमीन
सुधारणा, जलसंधारण, सेंद्रिय शेती पद्धत इत्यादि
घटकांसाठी कार्यक्रम राबवण्याबाबत.
सन २००६-२००७ कृषि निधी मंजूर करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, प्रशस्तवर्धन, दुग्धजन्य व पशु विकास व अल्पसंख्यक विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक : नि.सं.प्र. २००५/प्र.क्र. १३९/१-अ.

मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०००३२,

दिनांक : २३ जून २००६.

बाबत :

- १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक एससीबीव १२०५/ प्र.क्र. १८९/म-७,
दिनांक १९ डिसेंबर २००५.
- २) शासन निर्णय कृषि, पशु विभाग क्रमांक : सं.सं.प्र. १००५/प्र.क्र. ५४३/१-अ,
दिनांक १३ फेब्रुवारी २००६.
- ३) शासन निर्णय, कृषि व पशु विभाग क्रमांक सं.सं.प्र. १००५/प्र.क्र. ५४३/१-अ,
दिनांक २४ मे, २००६ व २३ जून २००६.

प्रस्तावना:-

गत काही वर्षांत राज्यातील शेतक-यांच्या होत असलेल्या आत्महत्या हा शासनासाठी एक चिंतेचा विषय होता. या आत्महत्येपैकी ज्या आत्महत्या नापिकी, राष्ट्रीयकृत किंवा सहकारी बँकेकडून घेतलेल्या कर्जाची परतफेड न करू शकल्यामुळे होणाऱ्या कर्जबाजारीपणा व कर्ज परतफेडीचा तगादा या तीन कारणांमुळे घडल्या असल्यास, अशा प्रकारची, एक सहानुभूतीची बाब म्हणून, मुख्यमंत्री सहाय्यता निधीतून योग्य ती मदत देण्यात येत असे. तथापि, आत्महत्येच्या मुलभूत कारणांचा शोध घेऊन त्यावर तातडीने उपाययोजना करण्याची गरज होती. यासाठी शेतक-यांच्या आत्महत्यांच्या सामाजिक, आर्थिक व मनोवैज्ञानिक अध्ययनासाठी शासनाने इंदिरा गांधी इन्स्टिट्यूट ऑफ डेव्हलपमेंट रिसर्च या संस्थेची नियुक्ती केली होती. या संस्थेने आपला अहवाल नुकताच शासनाकडे सादर केलेला आहे. सदर अहवालाची समीक्षा करणे व आत्महत्यांचे प्रमाण कमी करणे इत्यादी यावर तातडीने उपाययोजना करण्यासाठी मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीने तयार केलेल्या प्रस्तावावर विचार करून, विदर्भातील आत्महत्येचे प्रमाण जास्त असलेल्या सहा जिल्ह्यासाठी एक विशेष पॅकेज देण्याचा संदर्भाधिन निर्णयान्वये शासनाने दि. १९ डिसेंबर, २००५ रोजी घेतला आहे. सदर पॅकेजमध्ये शेतक-यांच्या विकासासाठी व कल्याणासाठी विविध उपाययोजनांमध्ये अंतर्भूत करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार सन २००५-२००६ मध्ये आर्थिक दृष्ट्या कमकुवत असलेल्या शेतक-यांसाठी जमीन सुधारणा, सेंद्रिय शेती पद्धत या सारख्या घटकांसाठी कार्यक्रम राबविण्यास संदर्भाधिन दिनांक १३ फेब्रुवारी, २००६ च्या शासन निर्णयाने मान्यता देण्यात आली आहे. सदर अभियान सन २००६-२००७ मध्ये राबविण्यासाठी मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय

१. सन २००६-२००७ मध्ये विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवमताळ, वाशिम, व वर्धा या सहा जिल्ह्यातील आर्थिक दृष्ट्या कमकुवत असलेल्या शेतकऱ्यांना जमिन सुधारणा, जलसंधारण, सेंट्रीय शेती पध्दती इत्यादी कार्यक्रम राबविण्यास या आदेशान्वये मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदर कार्यक्रम आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेल्या विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवमताळ, वाशिम, व वर्धा या सहा जिल्ह्यातील २०,००० शेतकऱ्यांसाठी ३ वर्षांत राबविण्यात येणार असल्यामुळे ६ जिल्ह्यांसाठी जिल्हा निहाय आराखडा तयार करण्याची कार्यवाही अधिक्त (कृषि) यांनी महासंचालक, कै. वसंतराव नाईक शेती स्वावलंबन मिशन यांच्याशी घेव्या विनिमय करून निश्चित करावी.

३. जिल्हाधिकारी व जिल्हा अधिक्त कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या जिल्ह्यासाठी प्रारूप आराखडा आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे व महासंचालक कै. वसंतराव नाईक शेती स्वावलंबन मिशन अमरावती यांच्याशी विचारविनिमय करून निश्चित करावी.

४. योजनेचे घटक : सदर योजनेंतर्गत समाविष्ट असलेल्या घटकांसाठी सेंट्रीयल व बाब निहाय अनुदान खालीलप्रमाणे देय राहील. सदर योजनेंतर्गत समाविष्ट असलेल्या घटकांसाठी शासन निर्णय दिनांक १३ फेब्रुवारी २००६ सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मध्ये दिला आहे.

अ.क्र	बाब	अनुदान	
		टक्केवारी	मर्यादा (रुपये)
१	जमीन सुधारणा (१ हेक्टर मर्यादेत)	१००	मृ.सं.विभागाचे निकषानुसार रु.२००००/-
२	निविष्ठा घाटप (१ हेक्टर मर्यादेत)	१००	रु.१५००/-
३	पौक संरक्षण/शेतीची सुधारित अवजार	१००	रु.६०००/-
४	बैलजोडी/ रेडजोडी	५०	आयआरडीपी निकषानुसार
५	बैलगाडी	५०	आयआरडीपी निकषानुसार
६	इमवेल बोअरिंग	१००	रु.८०००/-
७	जुनी विहिर दुसरी	५०	रु.४०००/-
८	पाईप लाईन	५०	नाबाईच्या खर्चाच्या प्रमाणका नुसार ३०० मीटरपर्यंत
९	पंपसेट	१००	रु.१००००/-
१०	पुष्पोत्पादन	१००	रु.२०००/- (१० गुठ्ठा)
११	परसबाग	१००	रु.२०० प्रति गुठ्ठा
१२	जैविक खते/नगडेय/ मायूळ खते	१००	रु.५०००/-

५. सदर कार्यक्रमांतर्गत अंतर्भूत असलेल्या गिरनिहाळ्या घटकांसाठी कृषि विभागाच्या अस्तित्वातील विविध केंद्र व राज्य पुस्तकृत योजनेतून (वि. प्र. यो.) ग्रामविवासी विकास उपयोजना, सेंट्रीय शेती विकास इ.) लाभ देण्यात येत असून त्यासाठी तांत्रिक निकष, कार्यपध्दती व अनुदान देण्याच्या बाबतीत विहित केलेली आहे. त्यामुळे या कार्यक्रमांतर्गत घेण्यात येणा-या वरील मंजूर घटकांसाठी प्रामुख्याने प्रचलित पध्दतीचा अवलंब करण्यात यावा. यासाठी आवश्यक त्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी निर्गमित कराव्यात.

६. या योजनेंतर्गत लाभार्थी निवड करताना खालील निवड समिती राहील.

अ)	जिल्हाधिकारी	-	अध्यक्ष
ब)	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.	-	सदस्य
क)	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	-	सदस्य
ड)	कार्यकारी अभियंता, लाभसिंचन, जि.प.	-	सदस्य
इ)	भूजल सर्वेक्षण यंत्रणेचे जिल्हास्तरीय अधिकारी	-	सदस्य
ई)	समाजकल्याण अधिकारी	-	सदस्य
प)	कृषि विकास अधिकारी, जि. प.	-	सदस्य
फ)	कृषि उपसंचालक(जि.अ.कृ.अ.कार्यालय)	-	सदस्य सचिव

६.१ लाभार्थीच्या निवडीचे निकष :

- I) या योजनेंतर्गत लाभार्थ्यांच्या स्वतः च्या नावे जास्तीत जास्त ६ हेक्टर शेतजमीन असावी. याकरिता लाभार्थ्यांचा ७/१२ व ८-अ उतारा घेण्यात यावा.
- II) लाभार्थ्यांचे सर्व मार्गाने मिळणारे वार्षिक उत्पन्न रु.२०,००० पेक्षा कमी असणे गरजेचे आहे.
- III) सदर योजनेअंतर्गत आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेल्या शेतकऱ्यांना लाभ देण्याचे असल्यामुळे सर्वात गरीब व मागासवर्गीय शेतकऱ्यांना त्यांच्या पसंतीक्रमानुसार आवश्यक घटकांचा प्रथम लाभ द्यावा. त्यानंतर टप्प्याटप्प्याने इतर शेतकऱ्यांना त्यांच्या पसंतीनुसार लाभ द्यावा.
- IV) सदर योजनेंतर्गत समाविष्ट असलेले घटक कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या विशेष घटक योजना व आदिवासी विकास तसेच आदिवासी उपयोजनांतर्गत समाविष्ट असलेल्या घटकाप्रमाणे राबविण्यात येणार असल्यामुळे ज्या शेतकऱ्यांना विशेष घटक योजना व आदिवासी विकास तसेच आदिवासी उपयोजनांतर्गत लाभ मिळालेला नाही अशा शेतकऱ्यांना प्रथम लाभ द्यावा.
- V) वरील घटकासाठी प्रति शेतकरी जास्तीत जास्त रु.२५,०००/- पर्यंत (३ वर्षांच्या कालावधीसाठी) अनुदान देय राहील.
७. वरील परिच्छेदातील तरतुदीनुसार प्रत्येक जिल्ह्याचा आराखडा(भौतिक व आर्थिक) तयार करुन निधीच्या मागणीसह आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य,पुणे यांनी जिल्हानिहाय प्रस्ताव श्रमसत्तास सादर करावा. आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य,पुणे यांच्याकडून प्राप्त झालेले प्रस्तावानुसार निधी वितरित करण्यात येईल.
८. सदर कार्यक्रम सन २००६-०७ मध्ये राबविण्यासाठी संदर्भाधिन दिनांक २४ मे,२००६ च्या शासन निर्णयान्वये रु.१०.०० (रुपये दहा कोटी फक्त) निधी वितरित करण्यात आला आहे. या योजनेसाठी आता आणखी रु. ४०.०० (रुपये चाळीस कोटी फक्त) निधी मंजूर करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. या योजनेकरिता अशा प्रकारे एकूण रु. ५०.०० (रुपये पन्नास कोटी फक्त) निधी मंजूर करण्यात येत आहे. ही निधी टप्प्याटप्प्याने वितरित करण्यात येईल. याकरिता होणारा खर्च पुढील लेखाशिर्षांतर्गत खर्ची टाकण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

मागणी क्रमांक -३

२४०१- पीक संवर्धन

१०९,(विस्तार व प्रशिक्षण)

(०१)(४५)आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत शेतकऱ्यांना विशेष पॅकेज,

(राज्य योजना १०० टक्के) (२४०१ ४४६३) ४३ अर्थसहाय्य.

९. अनुसूचित जाती व नवबौद्ध शेतकरी तसेच आदिवासी शेतक-यांना या योजनेचा लाभ देण्यासाठी येणारा खर्च अनुक्रमे विशेष घटक योजना आणि आदिवासी उपयोजना या अंतर्गत सन २००६-०७ साठी मंजूर असलेल्या योजनेच्या तस्तूदीतून करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

१०. वरील निधी खर्च करण्यास संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय, पुणे यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे व या निधीचे वितरण करण्याकरिता त्यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

११. वरीलप्रमाणे मंजूर केलेला निधी अर्थसंकल्पित तस्तूदीच्या मर्यादेत व मासिक निधी विवरणपत्राप्रमाणे खर्च होईल याची दक्षता आहरण व संवितरण अधिकारी यांनी घ्यावी.

१२. हे आदेश शासन परिपत्रक वित्त विभाग क्रमांक खर्चनि-१००६/प्रक्र.१/अर्थोपाय, दिनांक २० एप्रिल, २००६ अन्यथे निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा अवलंब करून सचिव (कृषि) यांच्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(आ. भ. रामटेके)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति:

आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (५ प्रती)

सर्व विभागीय आयुक्त

सर्व संचालक/सहसंचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे.

विभागीय कृषि सहसंचालक (सर्व)

महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य-१/२, मुंबई/नागपूर (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षण)

जिल्हाधिकारी, अमरावती/अकोला/वाशिम/बुलढाण/वर्धा/यवतमाळ

मुख्य कर्मकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अमरावती/अकोला/वाशिम/बुलढाण/वर्धा/यवतमाळ.

जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी अमरावती/अकोला/वाशिम/बुलढाण/वर्धा/यवतमाळ

कृषि विकास अधिकारी, अमरावती/अकोला/वाशिम/बुलढाण/वर्धा/यवतमाळ

जिल्हा कोषागार अधिकारी, पुणे/अमरावती/अकोला/वाशिम/बुलढाण/वर्धा/यवतमाळ.

महसूल, वन विभाग (म-७) (५ प्रती)

वित्त विभाग (व्यय-१, अर्थसंकल्प ३ व १२ अर्थोपाय)/नियोजन विभाग.

सहसंचालक, लेखा व कोषागार.

संगणक कक्ष, ५ वा मजला, नवीन प्रशासन भवन, मुंबई-३२.

विभागातील सर्व कार्यासन अधिकारी, कृषि व फलोत्पादन विभाग.

निवडनस्मी.

प्रत माहितीसाठी :

मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव / मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव.

मा. मुख्य सचिव/ सर्व विभागांचे प्रधान सचिव / सचिव.

सर्व मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव